

VIENA-AUNUS

YHTYNEET AIKAKAUSLEHDET »VIENA-AUNUS» JA »ITÄ-KARJALA»

ITÄKARJALAISTEN AIKAKAUSLEHTIEN 21. VUOSI

NUMERO I

Tammikuun 20 p:nä

1937

Lehti ilmestyy Helsingissä kerran kuussa, tarpeen mukaan kaksois- ja juhlanumeroina. — Tilaushinnat: 30 mk. vuosik. ja 20 mk. puolivuosisik.

Ilmoitushinnat: 3 mk. palstamillim., pysyvistä ilmoituksista alennusta sopimuksen mukaan.

Päätoimittaja: IIVO HÄRKÖNEN, Helsinki, Runebergink. 32 A, as. 15. Puh. 42512. - Toimitussihteeri: LASSE KUNTIJARVI. Puh. 39843

Konttori: Helsinki, Vuorikatu 16, 4 kerros. Puh. 39843.

Vienan-Karjalan kouluoloista entisaikana ja kansallisesta heräämisestä.

Kun kansakunnat uhraavat suuria summia kansansyiden rivien valistamiseksi ylläpitämällä koululaitosta, niin silloin toivotaan tällä saavutettavan jokin tärkeä päämäärä, kuten kansan siveellisen tason kohottaminen, kansallistunnon herättäminen, aineellisen hyvinvoinnin edistäminen, j. n. e. Siis yleensä päämäärä, joka tarkoittaa kansan parasta. Itäisen Karjalan koulujen perustaja ja ylläpitäjä, Venäjän valtio, asetti koulujensa tehtäväksi Karjalan nuorison venäläistyttämisen, sen sulattamisen slaavilaiseen mereen. Rinnan ortodoksisen kirkon kanssa koulut työskentelivätkin »korkeaihanteisen päämäärän» saavuttamiseksi aina kommunistivallankumoukseen saakka. — Seuraavassa lyhyt, muistitietoihin perustuva katsaus kouluoloista Vienan Uhtualla, katsaus, joka antaa kuvan muunkin Karjalan kouluoloista.

Ensimmäinen venäjänkielinen kansakoulu perustettiin Uhtualle n. v. 1900. Koulun olivat luultavasti perustaneet kirkon hallintoelimet, koskapa sen nimi viittasi siihen. »Uhtinskaja zerkovnoprihotskaja skoola» I. »Uhtuan kirkollinen koulu» tuli olemaan ensimmäisenä »opinahjona» Vienan pääkylässä, Uhtualla. Se toimi omassa, tarkoitusta varten rakennetussa koulutalossa, joka sijaitti kirkon vieressä. Muistaakseni se oli kaksiopeettajainen yläkansakoulu, jonka oppikurssi oli nelivuotinen. Myöhemmin, valtion toimesta, ruvettiin perustamaan uusia kouluja pitäjän muihin kyliin. N. v. 1910 perustettiin koulut Luusalmeen, Jyvälahteen ja Alajärvelle. Nämä olivat yksiopeettajaisia, n. s. kunnallisia kouluja, »narodnaja skoola», ja ne vastasivat Suomen supistettua koulumuotoa. Pitäjän muita kyliä pidettiin »vähemmän vaarallisina», koskapa niihin ei kat-

sottu tarpeelliseksi »sulattimons» perustamista. Olivathan ne kylät, kuten Haikola, Tsiksa ja Nurmilahti, pienempiä syrjäkyliä, joissa kansalliset pyrintöt olivat vähemmän päässeet leviämään. Sitävastoin Uhtua oli Karjalan kansallisten pyrintöjen keskus, siis mitä vaarallisin »suur-isänmaalle». Sen väestö oli saatava käännytetyksi, mieleltään ja kieleltään uskolliseksi »pyhälle Isänmaalle Venäjälle».

Tarkoituksen saavuttamiseksi tuo mainittu kirkollinen koulu osoittautui liian pieneksi ja kykenemättömäksi. Uusia ja tehokkaampia »valistuslaitoksia» oli perustettava. Ja niin tehtiinkin. N. v. 1909 aloittaa toimintansa vuokrahuoneissa »Uhtinskaja dvuhklassnaja skoola», I. Uhtuan kaksiluokkainen koulu, jossa oli »internaatti» ja johon pääsyyvaatimuksena oli kansakoulukurssi. Ja sitten muutamia vuosia myöhemmin, ehkä n. v. 1914 perustetaan »Uhtinskaja arhireiskaja skoola» s. o. Uhtuan piispallinen koulu, jolle rakennettiin oma upea kolmikerroksinen koulutalo. Tälläkin oli »sisäoppilaslaitos», internaatti, jossa oppilaat saivat vapaan toimeentulon. Koulun oppikurssi oli kaksivuotinen ja pääsyyvaatimuksena oli ylemmän kansakoulun kurssin suorittaminen. Kun vielä mainitsen Uhtuan jonkinlaisen alakoulun, niin olemmekin tutustuneet pitäjän »kulttuuriahjoihin». Tässä yhteydessä tulkoon vielä mainituksi, se, että koulut toimivat omissa tarkoitukseen rakennetuissa koulutaloissa, joissa oli myös opettajain asunnöt. Näiden lämmityksestä ja puhtaanapidosta huolehtivat opettajain emännöitsijät, »kuharkat», joiden maine elämänsä vuoksi ei ollut aivan ensiluokkainen. Sattui nimittäin niin, että opettajan ja »kuharkan» välit muodostuivat pahennusta herättäviksi. Tämä kävi

laatuun, kun paikkakunnan väestöllä ei ollut minikäänlaista vaikutusvaltaa koulun asioihin; mitään meidän johtokuntaa vastaavaa koulun hallintoelintä ei ollut. Tarkastaja, joka vieraili koululla kerran kahdessa-kolmessa vuodessa, oli ainoa, jolle opettaja oli vastuussa edesottamuksistaan.

Rikas tsaarillinen valtio piti hyvää huolta kouluisaan. Oppikirjat, koulutarvikkeet ja vieläpä vaateuskin jaettiin oppilaille ilmaiseksi. Koulujen havaintovälineet olivat täydellisiä. Kuvatauluja, erilaisia luonnonopillisia havaintovälineitä, karttoja, y. m. ei puuttanut yhdeltäkään pitäjän koululta. Pitihän houkuttella oppilaita kouluun kaikin keinoin. Täydellisiä olivat myöskin oppilaskirjastot. Ja opettajat pitivät huolen siitä, että niitä ahkerasti käytettiin. Ne sisälsivät luonnollisesti venäjänkielistä kauno- ja tietokirjallisuutta. Kaunokirjallisuudesta olivat edustettuina m. m. Venäjän suurkirjailijain, Pushkinin, Tolstoin, Lermontovin, Gogolin, Nekrasovin, y. m. kootut teokset. Niiden merkitys jäi kuitenkin varsin vähäiseksi. Eivät edes parhaat oppilaat ylempälläkään asteella hallinneet kieltä siinä määrin, että olisivat ymmärtäneet luetun sisällön.

Opettajista puheenollen on mainittava heti, että he olivat poikkeuksetta ummikkovenäläisiä. Useimmat heistä olivat saaneet kouluutuksen tehtävänsä Arkangelin opettajaseminaarissa. Tietämäni mukaan nuoret opettajat määrättiin paikkoihin, joten heillä itsellään ei ollut paljon valitsemisen varaa. Tällä tavalla kaiketi Karjalankin opettajat toimiinsa joutuivat. Kokemuksiini perustuva kuva heistä johdattaa mieleeni lähinnä keskiaikaiset koulut opettajineen. Tunnus: »Tarkoitus pyhittää keinot», oli heidän työnsä johtotähtenä. He olivat saaneet tehtävän lietsoa lasten mieliin slaavilaista henkeä, opettaa heitä halveksimaan omaa kansallisuuttaan ja tehdä heistä kuuliaisista orjia tsaarin palvelijoille, »natsalnikoille». Tässä suhteessa on kuvaavana esimerkkinä mainittava oppilaiden äidinkielen käytön kieltö. Se oli ehdoton, välitunneillakaan ei saanut puhua omaa kieltään. Jos yllätettiin, niin kuului heti opettajan ärjäisy: »Mitä te siellä taas mongerratte!» Voi joskus käydä niinkin, että yllätetty sai jäädä kärsimään arestirangaistusta, tai sisäoppilaalta kiellettiin ruokailuoikeus sinä päivänä. Tässä suhteessa ankaruus ei kuitenkaan auttanut. Venäjän kieltä ei hallittu siinä määrin, että olisi voitu vaivatta keskustella, eikä sitä haluttu oppiakaan. Opettajain »ansioista» on mainittava myöskin heidän »raittiusvakamuksensa», se ei ollut kaikissa tapauksissa esimerkiksi sopiva.

Kouluasioita tuntevat tietävät, että kouluilla on omat kurssinsa ja oppiennätyksensä. Näiden puit-

teissa tapahtuu koulun työskentely. Jos vertaamme p. o. koulujen ja suomalaisten kansakoulujen vaatimuksia ja oppiennätyksiä, niin täytyy sanoa, että siinä oli huikea ero. Hyvin suoritettu alakansakoulu-kurssi vastaisi tuota kansakoulua. Ja tämä onkin hyvin ymmärrettävää. Kun oppilas tuli rajantakaiseen kouluun, niin ei hän ymmärtänyt opettajansa puheesta yhtään sanaa. Opetuksen piti alkaa aivan kuin mykkäkoulussa. Piti aluksi pänntäyttää lasten päähän tavallisimpien esineiden ja asiain nimet. Tämä tapahtui seuraavasti: Opettaja ottaa käteensä esim. kynän ja kysyy: Mikä tämän esineen nimi on? Sitten hän itse antaa siihen vastauksen ja sen jälkeen oppilaat kuorossa saavat lausua saman nimen opettajan perässä moneen kertaan. Asioita lähemmin tuntematonkin voi arvata, minkä verran aikaa vaatii se työ, ennenkuin on opittu edes tavallisimmat käsitteet. Ymmärrämme hyvin, minkä verran opittiin tuollaisessa koulussa. Koulun käytyä osattiinkin vain huononpuoleisesti lukea sisältä ja kirjoitustaidon alkeita. Asiaan kiinnostunut ehkä haluaisi tietää, mitä aineita tällaisissa kouluissa opetettiin. Tavallisen kansakoulun oppiaineina olivat: uskonto, lukemisen opetus, kirjoitus, laskento, maantieto, ja mainitussa Uhtuan kaksiluokkaisessa koulussa lueteltujen aineiden lisäksi Venäjän historia, mittaussoppi, terveysoppi, slavoonian kieli, voimistelu ja käsityöt. Laulua ei ollut kummassakaan koulussa. Luonnontieto ei myöskään kuulunut koulun oppiaineisiin, samoin ei piirustus.

Miten ympäristö suhtautui kouluihin? Sanomme: välinpitämättömästi. Kun opettajat olivat paikkakunnan kieltä taitamattomia, niin ei luonnollisesti tullut mitään kanssakäymisestä kotien kanssa. Opettaja eli omaa eristettyä elämäänsä koululla, eikä kukaan kiinnittänyt suurempaa huomiota koulua kohtaan. Ympäristö ei omistanut koulua omakseen, joskaan kaikki eivät osanneet asettua vielä sen toimintaa vastustamaan. Tämä on luonnollisesti luettava johtuvaksi kansallistunnon heikkoudesta. Kun vanhemmat lähettivät lapsiansa kouluun, niin vaistomainen tunne oli heidän sisimmässään, että tämä koulu ei ole se, joka on heidän omansa ja joka pyrkii tekemään työtä heidän lastensa hyväksi. Vieras tuntematon henki tulvi sen ovista vastaan. Niinpä, vaikka sivistyksen tarve ja tiedon jano oli suuri, saatiinkin turvautua vain koulun vastikkeeseen, surrogaattiin. Kyllä opettajatkin varmaan saivat tuntea sen, ettei ympäristö ollut myötämielinen heidän työlleen.

Samanlainen suhde oli opettajan ja oppilaiden välilläkin. Itsesuojelusvaisto sanoi varmaan Karjalan luonnonlapselle: Tämä opettaja ei ole sinun opettajasi, lähesty häntä varoen, ole pidättyväinen kaikessa,

älä avaa sydäntäsi! — Tästä huolimatta johtunee, että Vienan kansa sittenkin, synkimpinäkin aikoina jaksoi säilyttää kielensä ja omia kansallisia ajatus- ja elämäntapojaan.

Kuten tiedämme, Karjalan venäläistyttämistyössä oli myöskin sen papisto. Sielunhoitotyö oli heille sivuasiana. Kaikin mahdollisin keinoin koettivat hekin turruttaa Karjalan kansaa venäläisellä »hengellisyydellä». Kun heidän lukumääränsä opettajiin verraten oli vähäinen, oli heidän toimittava sitä taitavammin. Koulujen toimintaankin heidän vaikutuksensa ulottui. Kirkonkylän koulujen oppilaiden oli sunnuntaisin vuoronperään oltava kirkossa »kuoripoikina» laulamassa tai muina papin apulaisina.

Hyvin usein nähtiin »batjuska» vieraana internaatissa. Ja jos sattui, että järjestys s. o. ruokajärjestys tarkastuspäivinä ei ollut »pyhien sääntöjen» mukainen, oli seurauksena sinä päivänä täydellinen paasto.

Kun on puhe Uhtuan kouluoloista, silloin on ehdottomasti asetettava etualalle »Vienan Karjalaisten Liiton» ylläpitämät ja toimeksipanimat kunnan eri kylissä toimivat »kiertokoulut». Huolimatta lyhyistä toimiajoistaan, ne ehtivät tehdä siunauksellista työtä hyväksemme. Kulovalkean tavoin levisi äidinkielen — suomenkielen — luku- ja kirjoitustaito. Ei tarvinnut vuosia istua ja pöntätä aakkosia, kuten »slaavin» koulussa. Kotikylässäni Luusalmella toimi liiton koulu vain muutamia viikkoja, mutta sitä ahkerammin käytiin »tiedon puuta veistämään». Aikamiehetkin silloin Jukolan veljesten tavoin istuivat

»Päätalon» pirtissä »pukstaaveja» tunnustelemassa uhtualaisen Wasili Vaaran koulussa. Rakas oli silloin pitäjän nuorille »Vienan karjalaisten aapinen», kirja, joka kului monen käsissä. Tämän pienen kiertokoulun merkitystä kuvatessamme voisimme verrata sitä tulikipunaan, joka saa paljon aikaan. Kulovalkean tavoin levisi äidinkielen lukutaito Uhtuan eri kylissä herätellen nuorten kansallista mieltä. Tämän havaitsivat pian vallanpitäjät ja lopettivat nopeasti koulun toiminnan. Joka tapauksessa Uhtuan suomalainen kiertokoulu teki paikkakunnalla herätystyötä, jonka vaikutus ei ollut kädenkäänteessä tyhjäksi tehtävissä.

Koitti toinen aika. Tsaarin valtakunta oli tuomittu kukistumaan ja sen mukana myös vanha yhteiskunta oli haudattava. Uudet valtiat antoivat uusia tehtäviä. Vanhoista päämääristä kelpasi vain sulatustyö, muu kaikki julistettiin pannaan. Jumalankieltäminen, kollektivismi, raakuus ja julmuus tulivat »uuden koulun» tunnuksiksi.

Nuori on Karjalan historia, mutta vielä nuorempi on sen koulujen historia. Kuitenkin sekin puhuu puolestaan meille. — Ankarat idän tuulet ovat puhaltaneet heimomme yli kautta aikain. Ei koskaan, ei missään muodossa ole Karjalan kansa saanut armoa ja hyvää idän vallanpitäjiltä. Milloin julman raakalaisen, milloin lempeän karitsan muodossa se on heimomme lähestynyt ja aina on sillä ollut sama päämäärä: karjalaisen heimon olemassaolon tuhoaminen.

Vilho Timonen.

Eräs 300-vuotismuisto.

Johannes Messenius — Suomen kronikan kirjoittaja.

Marraskuussa tuli kuluneeksi 300 erään merkillisen vanhan ajan miehen, ruotsalaisen historioitsijan *Johannes Messeniuksen* kuolemasta. Hänen nimensä liittyy sekä Suomen historiaan että Pohjois-Suomen vanhaan historialliseen linnaan, Kajaaniin, jossa hän sai olla pitkän ajan elämästään vankina.

Suoritettuaan Braussbergin jesuiittaseminaarin oppijakson ja opiskeltuaan useissa maissa Messenius v. 1609 nimitettiin lainopin ja valtiotieteen professoriksi Upsalan yliopistoon Ruotsissa, jossa hän saavutti opetuksillaan ja teoksillaan suuren maineen. Hänen teoksistaan, jotka ovat etupäässä historiallisia, mainittakoon »*Chronicon episcoporum per Sveciam Gothiam & Finlandiam*». Hän julkaisi myös vanhoja käsikirjoituksia sekä esiintyi kaunokirjailijana, julkaisten useita näytelmiä. Riita jumaluusopin professorin Rudbeckiuksen kanssa johti siihen, että Messenius 1613 siirrettiin valtionarkistonhoitajaksi Tukholmaan. V. 1616 tuli ilmi, että hän oli ollut kirjeenvaihdossa katolilaisten ja jesuiittain

kanssa ja hänet tuomittiin kuolemaan, mikä rangaistus kuitenkin muutettiin vankeudeksi. Messenius vietiin nyt perheineen Kajaanin linnaan, jossa oli vankina 19 vuotta. Linnanpäällikkö Erik Hare kohteli häntä ajoittain varsin kovasti.

Kajaanin linnassa ollessaan Messenius kirjoitti suuren, 15 kirjaan jaetun teoksensa »*Scondia illustrata*» sekä Suomen riimikronikan »*Rimkrönika om Finland och dess inbyggare*», joka painettiin 1774, joten hän tavallaan tuli Suomen ensimmäiseksi historiankirjoittajaksi. Vasta 1635 hallitus salli Messeniuksen muuttaa Ouluun asumaan.

Mainitusta Suomen Riimikronikasta on äskettäin, v. 1932, kirjailija O. V. Itkonen suomentanut ja julkaissut esihistoriallisen osan ja varustanut sen laajahkoilla selityksillä ja jälkikatsauksella.

— *Raja-Karjalan suomalaisten kansakoulujen perustamisen muistojuhlia* on kuluneen vuoden lopulla vietetty useissa Raja-Karjalan kunnissa. Niinpä on pidetty Suistamon, Soanlahden ja Salmin kirkonkyläin kansakoulujen 50-vuotisjuhlat ja sen lisäksi Suistamon Kontuvaaran kansakoulun 20-vuotisjuhla ja Salmin Rajaselän 20-vuotisjuhla.